

ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ МАКСА ВЕБЕРА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ЛЮДМИЛА, ГОРОХОВА¹

Анотація

Актуальність теми дослідження зумовлена виникненням і протіканням небачених раніше глобальних трансформацій і криз, шляхи подолання яких лежать поза межею ретроспективного погляду та попереднього досвіду людства. Ці обставини викликають необхідність переглянути усталені теоретичні положення, невідрефлексовані аксіоми поведінки та шаблонні способи вирішення проблем з метою вироблення перспективних візій сталого розвитку людства. Потрібна ревізія понять задля підвищення усвідомленості людської діяльності, адже в основі зазначеної проблематики – людина, її унікальні індивідуальні риси і можливості. У статті визначено прогалину між дослідженнями глобалізаційних перетворень світ-системи, де акцентується на осмисленні функціонування надіндивідуальних об'єктивних структур з одного боку, та гуманізованим суб'єктивістським підходом Макса Вебера, який зосереджується на діях індивідів, а тому затрудняється пояснити соціетальні зміни з другого боку. Метою статті є розкриття особистісної ролі людини як суб'єкта соціальної дії у соціетальних процесах як засобу подолання глобальних викликів сучасності. Методологічною основою спроби розгляду цієї колізії у нередукованому вигляді обрано інтегральні філософські підходи універсального еволюціонізму та холізму. Основні результати. З'ясовано, що суперечності в класичній суб'єктивістській соціології не можуть пояснити виникнення та становлення нових форм соціальної організації. Зокрема, повторюваність та спрямованість на узвичаєння в теорії соціальної дії Макса Вебера засвідчує, що цілераціональна дія більш відповідна для опису економічної спілки, а кращим поясненням соціального є традиційна, рекурентна (непродуктивна) за своєю природою. Для пояснення суб'єктивного виміру соціальних змін світ-системи запропоновано розглянути такий вид соціальної дії, який у цьому руслі конкретизує причину змін у соціальному бутті – індивідуальну ініціативу, що постає творчою (продуктивною) дією, пов'язаною з вищими психічними функціями людини. У висновках зазначено, що глобальна ситуація потребує саме такий різновид соціальної дії – ініціативу як джерело нестандартних рішень та новаторських стратегій і тактик подолання проблем, створення і використання інноваційних методів управління, прокладення альтернативних узвичаєним, більш результативних маршрутів досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: глобалізація, соціальна дія, цілераціональна соціальна дія, традиційна соціальна дія, Макс Вебер, соціальні зміни, соціальний розвиток, ініціатива.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

У сучасному світі існує низка тенденцій і процесів проблемного характеру в основних напрямках людської діяльності, які стосуються всього населення планети, спільні для всіх суспільств, незалежно від їх політичного устрою, соціально-економічної організації або «ваги» в міжнародних відносинах. Серед яких – несправедливе соціальне забезпечення предметами першої необхідності, спекуляція, нестабільна зайнятість, нерівність, забруднення навколишнього середовища тощо. Такі процеси і тенденції набули статусу глобальних. Саме наприкінці ХХ століття стало зрозуміло, що проблеми та виклики, які постали перед людством, є нетривіальними за складністю та масштабом, тому традиційні

способи реагування та узвичаєні рецепти успіху, що діяли раніше, неадекватні сьгоднішньому світові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Турбулентність глобальних трансформацій, проблеми колективного майбутнього та перспективи сталого розвитку розглядаються у дослідженнях В. Вернадського, В. Воронкової, Б. Гаврилишина, М. Козловця, В. Нікітенко, О. Пунченко, Н. Пунченко, А. Толстоухова, О. Сосніна та інших. Осмислюється сучасність та визначаються основні тренди та прогнози в працях Римського клубу (Meadows, Donella, Randers, Jorgen, Meadows, Dennis, 2018; Von Weizsäcker, Wijkman, 2018;), у доповідях Національної Ради з розвідки США (Global Trends, 2021), на Всесвітньому Економічному Форумі (Шваб, 2019; Shvab, 2019), тощо. Дослідники також зазначають на тому, що важливою складовою глобальних трансформацій є людина, її теоретичні

Corresponding author:

¹ Житомирський державний університет імені Івана Франка (Житомир, Україна)
E-mail: glv@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5114-523X>

можливості, знання, здатність керувати складними соціальними процесами (Cherep A., Voronkova V. & Cherep O., 2022; Kozlovets, Gold, Hlushko & Horokhova, 2022; Voronkova & Puchenko, 2021).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

І хоча в публікаціях окреслюється проблематика людини в сучасних соціальних умовах, проте це здійснюється або з акцентом на макрорівень соціально-філософського теоретизування, або в суб'єктивно-психологічному ключі. Тому викликає дослідницький інтерес подолання цієї ексклюзивної диз'юнкції шляхом спроби застосування суб'єктивістського підходу до макросоціальних процесів. Тому метою статті є розкриття особистісної ролі людини як суб'єкта соціальної дії у соціетальних процесах для подолання глобальних викликів сучасності.

Методологічною основою дослідження, що здатне забезпечити вирішення поставленого завдання, досягнувши дуалізм комплексно та нередуковано, виступають холістичний підхід та основні принципи інтегральної філософії, що наголошують на єдності та нероздільності світу в усіх його проявах, прогресивному розвитку від простого до складного, дозволяють розглянути різноякісні елементи – людину, природу, суспільство, техніку, духовність – як елементи єдиного універсуму. Використовуються ідеї універсального еволюціонізму та ноосфери як синкретичне методологічне підґрунтя соціально-філософського аналізу. Застосовано такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, порівняння, а також суб'єктивістська соціологія М. Вебера.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Філософсько-світоглядна проблема співвідношення «людина-світ», що лежить в основі глобальної проблематики (Kozlovets, Gold, Hlushko & Horokhova, 2022) на теоретичному рівні трансформується, зокрема, у проблему суб'єкт-об'єктної взаємодії.

Суб'єкт-об'єктна дихотомія була закладена Декартом, хоча витoki такого протиставлення, вочевидь, можна простежити ще в християнських дуалістичних поглядах, сформованих у тому числі під впливом схоластичної дискусії реалізму й номіналізму, а також на основі корпусу творів Арістотеля, зокрема його логіки “tertium

non datur” (закон виключеного третього). Теорії практик та діяльності стали спробами зняття категоричної опозиції, намаганням запропонувати «третій шлях» через сполучення концептуального та емпіричного вимірів. Втім, «Оскільки первинним елементом соціальної практики є дія, методологічним підґрунтям вивчення соціальних практик є теорія діяльності (в соціологічній інтерпретації – концепції соціальної дії)» (Баліч, 2013, с. 70). Завдання зняття цієї суперечності лежить також у підґрунті проблематики соціальних наук, де суб'єкт-об'єктна дихотомія набуває специфічної форми дилеми соціальної структури і людської дії, яка вибудовується довкола проблеми співвідношення особистісного виміру людської активності та її взаємодії з колективними формами буття. Відтак, залежно від того, перевагу якій складовій дилеми надавав той чи інший дослідник, інтерпретація і дослідження соціальних процесів здійснювалися в певній теоретичній перспективі. Зрештою ця дилема відобразила протистояння між двома альтернативними підходами до дослідження суспільного життя – об'єктивістським та суб'єктивістським, кожному з яких властиві свої переваги і недоліки; наслідком цього постала проблема виходу поза межі цієї опозиції, що діставало вираження у спробах побудувати синтетичну теорію, спроможну поєднати, відкинувши недоліки, переваги їх обох (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 16). Основи такої постановки питання і спроби відповідей на нього простежуються в самому розвитку соціології як науки, біля витоків якої стояв Е. Дюркгайм. Дюркгаймівська традиція об'єктивізму, виражена в пріоритеті цілого – надіндивідуальних структур, інститутів, соціуму – над особистістю, що існують незалежно від неї, об'єктивно, навіть автономно, цілком може бути співвіднесена з макросоціологічним методологічним сценарієм, перевагою якого була «... орієнтованість на дослідження суспільства як своєрідної, автономної реальності. Його привабливість полягала в тому, що він [Е. Дюркгайм] стверджував необхідність і можливість дослідження суспільства за допомогою традиційної наукової методології, давав змогу цілісно його досягнути завдяки застосуванню кількісних методик та каузальним поясненням» (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 21). Основними труднощами цього, по суті, кількісного підходу, була проблематичність пояснення індивідуального й унікального прояву особистості,

її особливого «життєвого світу» та неповторного досвіду в соціальному.

Веберівський суб'єктивістський підхід розуміючої соціології (М. Вебер, Г. Зіммель, Дж. Мід) з опорою на поняття індивідуальної соціальної дії став антитезою соціології Е. Дюркгайма, спробою заповнення прогалін і виправлення недоліків об'єктивістського тлумачення. М. Веберу вдалося «гуманізувати» соціальне пізнання, змістивши фокус уваги з надіндивідуальних структур, інститутів, організацій на індивіда, врахувати його раціональні та ціннісні орієнтації. Такий підхід стоїть біля витоків мікросоціології та «якісних» стратегій дослідження. Концентруючись на мікроаналізі конкретних взаємодій (інтерацій), у такого фрагментарного методологічного індивідуалізму виникає проблема з поясненням раціональності на макрорівні соціального порядку.

Ще однією проблемою стало те, що Веберівська інтерпретація призвела до розширеного розуміння соціальних структур і раціонального соціального порядку. Він виявляється тісно пов'язаним уже не з цілераціональною дією, а зі стереотипною, повторюваною поведінкою, зі звичкою... «...коритися тому, що є звичним, з чим жилися, що засвоєне завдяки вихованню і постійно повторюється» (Вебер, 1998, с. 155). Але, як зазначається в монографії «Соціальні практики в глобальному вимірі», «...наголос на узвичаєності соціального порядку порушує інше питання, пов'язане з тим, що більш адекватним для інтерпретації соціальних процесів є не цілераціональна дія, а традиційна. Тому ідеально-типовим для пояснення соціальних об'єднань не може бути цільовий союз, що відображає, радше, специфічну форму соціальної організації – економічну спілку» (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 20). Так цілераціональність дії зводиться до пояснення економічної активності суб'єкта, а власне соціальною постає повторювана традиційна. Справді, економічній дії, її світоглядним засадам, і такому її вищепрояву як підприємливість суб'єкта М. Вебер приділяє особливу увагу у відомій праці «Протестантська етика і дух капіталізму» (Вебер, 2018). Крім того, ірраціональне у Вебера стає помилкою, збоєм або відхиленням від ідеального типу цілераціональної дії: «Раціонально зрозумілою є дія, в якій зрозумілі як зв'язки, цілі, що причинили таку дію, так і її наслідки. А якщо цілі та цінності, що спонукають до вчинку, виявляються не прозорими для індивіда, то вони, згідно з парадигмою

Вебера, потрапляють до розряду ірраціональних. З'ясовується, що ірраціональна поведінка не піддається аналізу не тому, що вона лежить за межами розуміння, а тому, що є хибним випадком чистих сконструйованих типів цілераціональної дії» (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 26).

Так, спроба М. Вебера та його послідовників надати кількісно-каузальному дослідженню соціального цілого – суспільства – суб'єктивного, особливого забарвлення призвела врешті-решт до редукції цілого. «Тому соціальна теорія завжди мала фундаментальну потребу в концептуалізації відмінних від економічної діяльності форм соціальної взаємодії», – наголошують автори праці «Соціальні практики в глобальному вимірі» (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 21). Звідси, поступове «зниження» осмисленості дій у міру «переходу» від індивідуального до колективного рівня, пояснення соціального порядку втраченим у глибині поколінь розумінням цільового призначення дій, що стали традиційними, не може пояснити прогресивні зміни та появу якісно нового: «У Вебера не лишається місця для інновацій, для появи нового та його дослідження» (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 26). При чому, не тільки у Вебера, але і в пізніших дослідженнях: «...габітус [П. Бурдьє], і в цьому полягає його парадокс, не припускає ні звичайного механічного відтворення заданого, ні створення чогось нового, не зумовленого існуючим. Але тоді не зрозуміло: як з'являється нове?» (Попов, Фадєєв, Носова, Багінський & Нельга, 2007, с. 29–30).

Пояснити появу нового, справжнє джерело соціальних змін, може ініціатива, що постає конкретним випадком соціальної дії. Звідси, ініціатива – це соціальна дія суб'єкта, що спрямована на соціальні зміни. Вона характеризується внутрішньою (самостійною) постановкою мети, що зближає її з цілераціональною дією. Однак, на відміну від неї, власне ініціатива започатковує нові види активності, передбачає нешаблонність операцій, пропонує оптимальніші шляхи досягнення цілей, формування нетривіальних траєкторій розвитку тощо. Ініціатива стоїть біля витоків того, що в процесі багаторазового повторення та вдосконалення може стати звичкою та навичками, а в результаті інституціалізації – традицією чи габітусом, невід'ємною частиною усталеного соціального порядку. Поряд з рекурентною діяльністю, спрямованою на відтворення соціальної

системи (суспільства), тобто на підтримку стаціонарного стану соціальної системи, ініціатива виступає як подолання цього порядку в напрямку розвитку, еволюційного руху до більш досконалого нормативного стану (звісно, не завжди, адже є і цілераціональні деструктивні дії, але їх ми поки що не розглядатимемо). Такий стан позначений стратегічним формулюванням цілей, переосмисленим і втіленим суб'єктом, тобто винятково завдяки внутрішнім ресурсам самої системи. Це дозволяє інтерпретувати ініціативу як інновацію та практику самоорганізації.

Якщо у М. Вебера власне соціальною виступає цілераціональна дія, що характеризується розумінням суб'єктом вигоди, яку принесе та чи інша дія, то її основною ознакою можна вважати розрахунок. Натомість мета, що є мотиваційною основою ініціативи (особливо ініціативи, спрямованої на покращення соціального середовища) та втілюється за допомогою внутрішніх вольових резервів суб'єкта, може передбачати і нематеріальну вигоду, а також вигоду опосередковану спільним благом. Крім того, мета суспільного розвитку нації, виражена в якості ідеології, футуристичного образу, перспективного бачення досконалого порядку, якого ще не існує об'єктивно, набуває ознак ірраціональності. Однак, не тієї, що у Вебера ігнорується як патологічне відхилення від ідеальних типів, а іншої, пов'язаної з проявами вищих рівнів організації людської психіки – геніальними винаходами, інсайтами, творчістю тощо. Ініціатива – це прояв волі, мети, знань людини, спрямованих на зміни буття. Це механізм, за допомогою якого свідомість визначає буття, виступає засобом, що дозволяє не адаптуватися до навколишнього середовища, а змінювати його у відповідності до власних потреб, продиктованих, зокрема, драматичною диспропорцією між технічним та соціальним розвитком. Ініціатива виступає не тільки як спосіб вирішення соціально-економічних проблем, а й як засіб прояву та розвитку творчого потенціалу індивідуумів, що максимального наближає їх до інноваційної постіндустріальної економіки знань.

Сьогодні без перебільшення можна стверджувати, що біля витоків знайомого та звичного нам соціального порядку стояли конкретні ініціатори, що мали більший чи менший вплив на суспільство. Серед них можна назвати починання таких особистостей, як Анрі Дюнан, засновника Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця; Ігнатія Лойоли,

котрий у відповідь на події Реформації заснував орден єзуїтів; Михайла Драгоманова та Івана Франка – засновника та голову першої політичної партії на території України; Магатми Ганді, що своїм прикладом ненасильницького спротиву значно вплинув на досягнення незалежності Індії від Великобританії та багато інших. У художній формі фразу «Історію створюють люди, яких створює історія» розкриває австрійський новеліст Стефан Цвейг у циклі мініатюр «Зоряні миті людства» (Цвейг, 2017). Завдяки своїй автономності дії, ініціатива постає додатковою до директивного впливу, а тому формує особливі зв'язки з феноменом влади загалом та владною вертикаллю зокрема. Здатність діяти без вказівок, не чекаючи розпоряджень, самостійно беручи на себе відповідальність, уможлиблює трансформацію людини з виконавця на управлінця. Це потребує високого рівня компетенції, що забезпечує втілення ідеї на практиці, координації зусиль, подолання перешкод і труднощів.

Реалізуючи ініціативу, суб'єкт сам стає джерелом влади в своєму проєкті, набуваючи повноваження для його реалізації. Тому, в залежності від масштабів ініціативи, вона може виступати в ролі соціального ліфта. Таким чином зростає свобода дій та можливість вирішувати нестандартні завдання, знижується необхідність керівника як наглядача за дотриманням інструкцій. Управлінські акценти зміщуються з авторитарно-доктринального контролю патерналістського типу та мікроменеджменту, на більш гнучкі способи взаємодії незалежних суб'єктів та пошуки ідейних основ консенсусу партнерського типу. Це суттєво збільшує вимоги до особистості керівника, тому може викликати спротив з боку тих представників влади, хто цим вимогам не відповідає, а також тих, хто відчуває виклик їхньому положенню. Недарма Х. Арендт писала, що «інтелектуальна, духовна й художня ініціатива настільки ж небезпечна для тоталітаризму, як і бандитська ініціатива юрби, і обидві вони небезпечніші для нього, ніж проста політична опозиція» (Арендт, 2005, с. 389). Так простежується зв'язок між ініціативою та соціальним устроєм: чим менш помітні ініціативи, тим більш тотальним є контроль владних інституцій, а це звужує простір для пошуків рішень складних питань, що постають перед людством вперше та для яких відсутні чіткі алгоритми їх вирішення. Відтак, чим більше ініціатив, спрямованих на суспільну користь, тим більш демократичним є суспільство. Ініціативні громадяни –

основа громадянського суспільства та запорука успішної реалізації реформи децентралізації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Безпрецедентність сучасної глобальної ситуації, відсутність попереднього досвіду конструктивних дій в цих умовах, диктує необхідність збільшення ініціативності з метою вироблення новаторських стратегій і тактик подолання проблем, прокладення альтернативних узвичаєним, більш результативних маршрутів задля вирішення завдань, створення і використання інноваційних методів управління. Таким чином, зараз суттєво зростає роль першопрохідників нетрів глобальних перетворень, зачинателів кращого спільного майбутнього, винахідників нових форм

соціальної організації. Будучи мікрорівневою соціальною дією, новаторські ініціативи постають засобом її зміни на соціетальному рівні. Розкриваючи вплив особистості на напрямок глобальних трансформацій, переосмислене поняття соціальної дії є втіленням гармонійної суб'єкт-об'єктної взаємодії. Таким чином, переосмислена цілераціональна соціальна дія сполучає концептуальний та емпіричний рівні, надає соціальній теорії повноти та претендує на краще пояснення джерела соціальних змін. Перспективою подальших розвідок можуть стати детальні дослідження питань виникнення нового у суспільстві, формування соціальних інститутів, появи нових форм соціальної організації тощо соціологами та соціальними філософами.

Список використаних джерел

- Арендт Ханна. Джерела тоталітаризму. Київ : Дух і Літера, 2005. 584 с.
- Баліч Наталія. Соціальні практики та їхня роль у сучасному суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2013. № 4. С. 69–78.
- Вебер Макс. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. з нім., післямова, коментарі О. Погорілого. Київ, 1998 : Основи. 534 с.
- Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілого. Київ : Наш Формат, 2018. С. 216.
- Попов Б. В., Фадєєв В. Б., Носова, Г. Ю., Багінський В. В., Нельга О. В. Соціальні практики у глобальному вимірі. Київ : Наукова думка, 2007. 292 с.
- Цвейг Стефан. Зоряні миті людства: новели (укр) / переклад з німецької: Василь Бобинський, Наталя Сняданко, Ірина Стешенко та Петро Тарашук. Харків : «Фоліо», 2017. 512 с.
- Шваб К. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 426 с.
- Global Trends 2025: A Transformed World. Washington DC : Office of the Director of National Intelligence. National Intelligence Council, 2008. P. 116.
- Global Trends 2040: A More Contested World. Report. Washington DC : Office of the Director of National Intelligence ; National Intelligence Council, 2021 156.
- Kozlovets M., Gold O., Hlushko T., Horokhova L. Ecohumanism as a prerequisite for the sustainable development of humanity. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 2022. № 12 (89). P. 26–34. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-12-89-03>.
- Meadows D., Randers J., Meadows D. Limits of growth, 30 years later / according to Sci. ed. Viktor Vovka. Kyiv : Pabulum, 2016. 464 s.
- Schwab, Klaus (2019). Our global system has spun out of control. Here's how to rebalance it. World Economic Forum. URL <http://www.weforum.org/agenda/2019/02/how-to-our-global-system/>.
- Von Weizsäcker Ernst U., Wijkman, A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. 2018. P. 445.
- Voronkova V., Cherep A., Cherep O. The European vision of human knowledge as the highest humanism value. Volume 2 : collective monograph / Compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board. S. Tabachnikov, O. Sherman. California : GS Publishing. Services. 2022. P. 71–80.
- Voronkova V., Puchenko O. Philosophy of the Geopolitical Reformation of the World in the context of modern challenges of globalization. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 2021. № 8 (85). P. 8–19. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2021-8-85-01>.

References

- Arendt, Khanna. (2005). Dzherela totalitaryzmu. Kyiv : Dukh i Litera. 584.
- Balich, Nataliya. (2013). Cotsialni praktyky ta yikhnya rol u suchasnomu suspilstvi. *Sotsiologhiya: teoriya, metody, marketynh*, 4, 69–78.
- Veber, Maks. (1998). Sotsiologhiya. Zahalnoistorychni analyzy. Polityka / per. z nim., pislyamova, komentari O. Pohoriloho. Kyiv : Osnovy. P. 534.

- Veber, Maks. (2018). *Protestantska etyka i dukh kapitalizmu*. Per. z nim. O. Pohoriloho. Kyiv : Nash Format. P. 216.
- Popov, B. V., Fadyeyev, V. B., Nosova, H. Yu., Bahinskyi, V. V. & Nel'ha, O. V. (2007). *Sotsial'ni praktyky u hlobal'nomu vymiri*. Kyiv: Naukova dumka. 292.
- Tsveyh, Stefan. (2017). *Zoryani myti lyudstva: novely (ukr)*. Pereklad z nimets'koyi: Vasyly' Bobyns'kyi, Natalya Snyadanko, Iryna Steshenko ta Petro Tarashchuk. Kharkiv: "Folio". P. 512.
- Shvab, K. (2019). *The Fourth Industrial Revolution, Forming the Fourth Industrial Revolution*. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia. P. 426.
- Global Trends 2025: A Transformed World* (2008). Washington DC: Office of the Director of National Intelligence, National Intelligence Council. P. 116.
- Global Trends 2040: A More Contested World. Report* (2021). Washington DC: Office of the Director of National Intelligence, National Intelligence Council. P. 156.
- Kozlovets, M., Gold, O., Hlushko, T., & Horokhova, L. (2022). *Ecohumanism as a prerequisite for the sustainable development of humanity*. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers* / Ed.V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 12 (89). 26–34. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-12-89-03>
- Meadows, D., Randers, J., Meadows, D. (2018). *Limits of growth, 30 years later / according to Sci*. ed. Viktor Vovka. Kyiv : Pabulum. 464.
- Schwab, Klaus (2019). *Our global system has spun out of control. Here's how to rebalance it*. World Economic Forum. URL: <http://www.weforum.org/agenda/2019/02/how-to-our-global-system/>
- Von Weizsäcker Ernst U., Wijkman, A. (2018). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*. 445.
- Voronkova, V., Cherep, A. & Cherep O. (2022). *The European vision of human knowledge as the highest humanism value. Volume 2: collective monograph / Compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board. S. Tabachnikov, O. Sherman, California : GS Publishing. Services. P. 71–80.*
- Voronkova, V., Puchenko, O. (2021). *Philosophy Of The Geopolitical Reformation Of The World In The Context Of Modern Challenges Of Globalization*. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house "Helvetica". 8 (85). P. 8–19. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2021-8-85-01>

LIUDMYLA, HOROKHOVA – Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor of the Department of Philosophy and Political Science,
Zhytomyr Ivan Franko State University (Zhytomyr, Ukraine)
E-mail: glv@ukr.net
ODCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-5114-523X>

MAX WEBER'S THEORY OF SOCIAL ACTION IN FRONT OF THE CHALLENGES OF GLOBAL TRANSFORMATION

Abstract

The relevance of the research topic is due to the emergence and progression of unprecedented global transformations and crises, the ways of overcoming which lie beyond the limits of retrospective view and previous experience of mankind. These circumstances make it necessary to review established theoretical positions, unreflexed axioms of behaviour and standard ways of solving problems in order to develop promising visions of sustainable human development. A revision of concepts is needed in order to increase the awareness of human activity, because at the basis of the mentioned problems is a person, his unique individual traits and capabilities. The article identifies a gap between the studies of globalization transformations of the world-system, where the emphasis is on understanding the functioning of supra-individual objective structures on the one hand, and the humanized subjectivist approach of Max Weber, which focuses on the actions of individuals, and therefore makes it difficult to explain social changes on the other hand. Therefore, the purpose of the article is to reveal the personal role of a person as a subject of social action in social processes as a means of overcoming the global challenges of today. The integral philosophical approaches of universal evolutionism and holism were chosen as the methodological basis of the attempt to consider this collision in its unreduced form. Main results. It was found that contradictions in classical subjectivist sociology cannot explain the emergence and formation of new forms of social organization. In particular, the repeatability and focus on habituation in Max Weber's theory of social action proves that the rational action is more appropriate for the description of the economic union, and the best explanation of the social is the traditional one, which is recurrent (unproductive). In order to explain the subjective dimension of social changes in the world-system, it is proposed to consider such a type of social action, which, in this regard, specifies the cause of changes in the social being – an individual initiative that appears as a creative (productive) action associated with

the higher mental functions of a person. The conclusions indicate that the global situation requires just such a type of social action – an initiative as a source of non-standard solutions and innovative strategies and tactics for overcoming problems, creating and using innovative management methods, laying alternative to the usual, more effective routes for achieving the goals of sustainable development.

Key words: globalization, social action, goal-oriented social action, traditional social action, Max Weber, social changes, social development, initiative.

© The Author(s) 2023

This is an open access article under
the Creative Commons CC BY license

Received date 25.06.2023

Accepted date 15.07.2023

Published date 25.07.2023

How to cite: Горохова, Людмила. Теорія соціальної дії Макса Вебера перед викликами глобальних трансформацій. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”. 2023. 16 (93). P. 18–24.

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-02>